

Književnik Miroslav Krleža dvadesetih godina 20. stoljeća

PISMO IZ KOPRIVNICE

U povodu 80. obljetnice objavljivanja

Mislio sam da ću vam danas pisati o bečkom gostovanju Pitovljeve trupe (već sam imao ulaznice), pa jer su mi oduzeli putnicu otputovao sam mjesto Beča u Koprivnicu. Nije to doduše baš isto, ali ni Koprivnica nije posljednja među gradovima Gospodnjim. I iz Koprivnice mogu se pisati pisma unatoč toga što nije spomenuta u britanskoj enciklopediji i unatoč toga, što ni ta pisma ne će biti citirana u britanskoj enciklopediji. Iza njemačkog kemičara Hermana Franza Moritza Koppa (1817. do 1892.), dolazi Koprülü, or Kuprili (Bulgarian: Valesa, Greek: Velissa), a našeg kraljevskog slobodnog grada Koprivnice nema. U velikoj francuskoj enciklopediji piše, da se Koprivnica mađarski zove (en magyar: Kopronezer-ville de Croatie sur le ch. d. f. Zákány - Agram). Kako o tom našem historijskom garnizonu nije još ništa napisano, osim nekih odlomaka Rudolfa Horvata u Vjesniku Kraljevskog Arhiva (a kako opet ja od tog R. Horvata već dvadeset godina načelno ne čitam ništa), to sam bio prisiljen, da po svim leksikonima svijeta skupim kakav-takav historijski materijal za ovo svoje pismo iz Koprivnice, o kojoj, već na početku priznajem, ne znam mnogo. Gotovo ništa. U Mayeru našao sam, da se Kopreinitz, Koprivnica, mađarski zove Koproncz, da imate tvrđavu i živu trgovinu ocat i špirita. U američkoj Wernerovoj encyclopaediji (The Werner Company Akrom, Ohio 1910) zove se Koprivnica Kopreinitz, an ancien royal gree town of Hungary is situated about 16 miles northeast of the country town Körös (Kreutz), and on the Zákány - Zággráb line of the Hungarian state railway.

Po francuskoj enciklopediji dakle Koprivnica zove se Kopronezer i leži na liniji Zákány - Agram, po zloglasnom gospodinu Mayeru zove se Koproncz ili Kopreinitz i živo trguje octom i špiritom, a po Amerikancu Werneru leži 16 milja sjevero-istočno od glavnog, stoljetnog Körösa, na Zákány - Zággráb liniji. Koproncz i Kopronezer zove se dakle taj grad koga nema te ja zapravo putujem u grad koga nema i kakvog po evropskoj enciklopedijskoj nauci zapravo nikad nigdje nije ni bilo. U Mayeru piše da Koprinitz trguje octom i špiritom, što ne stoji, jer Koprivnica trguje plodinama i žitom i "Književnom Republikom", te tako osim trgovačkih podataka ni jedan drugi navod o liniji Zákány - Zággráb - Agram nije točan, jer to nije linija Zákány - Zággráb nego linija Gyékényes - Zággráb, bez obzira na historijsku slavnu germano-madžarizaciju Zákány - Agram - Zággráb - Körös - Kreutz, zbog kojih smo tako pakleno mrzili Austriju, a osim toga i zato jer su odsjekli glave Zrinskom i Frankopan u Bečkom Novom Mjestu.

Tako se je pokazalo da sam ne znajući o Koprivnici ništa, znao "više" od četiri enciklopedije, ne računajući u taj svoj samohvalisavi "višak" znanja ni to da je ban Jelačić imao tamo četrdesetosme rendéz-vous sa jednom lijepom, navodno upravo divnom damom, i da je Josip Kozarac bio neko vrijeme u Koprivnici namješten kao šumarski pristav. I to bi od prilike bilo sve, osim one poslovice koju također znam, da neće grom u Koprivnicu!

U Koprivnicu putuje se danas u žandarskoj pratnji budimpeštanskim vlakom. Odmah na početku putovanja ustanovili smo, da je u vagonu hladno i da voz nije naložen.

- Gospodine, pokorno molim, zapitali smo konduktera, ako bi smjeli da znamo, zašto ovi vagoni nisu naloženi?
- Ovo je bečki vagon, gospodo, objasnio je kondukter.
- Da! Ali onaj drugi vagon nije bečki, pa ipak nije naložen!
- Ono je budimpeštanski vagon, gospodo!
- Lijepo, gospodine! To shvaćam! Beč je grad carski, karlistički, republikanski! Bečke vagone ne treba ložiti! I peštanske ne treba! U Pešti je generalska diktatura! Zašto da diktatori putuju loženim vagonima? Ali onaj treći vagon, taj je vagon bratske nam Čehoslovačke, pa zašto ni on nije naložen gospodine?
- Pokvareni su pipci, gospodine! Već smo pet puta tužili direkciji, da su na ovoj liniji sve međunarodne linije defektne, pa ništa!
- A tako? Hvala lijepo! Međunarodne garniture su defektne? Na ovoj liniji? Ne samo na ovoj na svim linijama, mili moji, i nema takve direkcije koja bi ih mogla popraviti. Pa ništa! Izvjesnost o nepopravljivosti međunarodnih linija je svakako bolja od neizvjesnosti. E, ako su pipci pokvareni na međunarodnoj liniji, to je onda nešto posve drugo!
- Tako smo se kao pošteni i dobri eshaezijci ukrcali u prvi CES iliti SDŽ vagon u kome nije bilo pokvarenih pipaka i gdje su se nagurali svi putnici čitavoga voza, jer je onoga jutra bilo sedam Celzija ispod ništice. Bilo je dakle mnogo pare, zapare i dima, jer se para, što kod nepokvarenih pipaka grije i one nesretne peštanske i bečke vagone, zgusnula sada u SHS-vagonu do najmanje pristojnih trideset stupnjeva. (Lijep primjer kako nerazmjer upropaštava nacionalnu ekonomiju.) Tamo na međunarodnoj liniji pokvareni pipci, a ovdje već suvišak eksplozive topline. Razgovarali smo, naravna stvar, o izborima. Pitali su me što ja mislim o političkoj situaciji.
- O političkoj situaciji? Ja mislim o političkoj situaciji to, da sam se još u svibnju kladio na PP izbornu vladu i to na tri večere.
- Pa onda ste dobili okladu?
- Nisam jer onaj nesretnik, koji je okladu izgubio, nije još platio!
- A bi li se danas ponovno kladili, gospodine, na izbornu PP vladu!
- Bi! Posve sigurno. Kladim se 1:100 na novu PP izbornu vladu i to poslije ovih izbora! Na P-P, na P-S, na P-J ili P-Ž izbornu vladu!
- Vi dakle ne vjerujete u pobjedu parlamentarizma?
- Što ste rekli? Parlamentarizam? Oprostite! A što vi mislite da je ono bio parlamentarizam, onih dvije hiljade i četiri stotine političkih audijencija u tri mjeseca krize. Pojačanje poslovne vlade, koncentracija, blok, prva odgoda skupštine, predsjednik skupštine povukao ostavku, poslovna PP vladu, Trifkovićeve koncentracije, homogeni radikali, poslovna vlada Ljube Davidovića, uža koalicija, mala rekonstrukcija, Ljube Jovanovića kabinet, decentralizacija uprave, raznovrsne prehlade na višim i nižim punktovima naše činovničke hijerarhije, pitanja raznovrsnih zakona, itd., itd.! Ako je sve to bio parlamentarizam, onda mi dopustite da izjavim, da vjerujem u pobjedu parlamentarizma, jer ništa drugo ne će nikada ni pobijediti kod nas nego takav parlamentarizam!
- Jedna mala djevojčica nije pokazivala nikakav naročit interes za naš parlamentarizam i za našu politiku, nego je svima nama turala pod nos srebrnu bjeloušku u špiritu. (Tu je zmiyu njen pokojni tata ubio u vinogradu prošle godine na Duhove, a ona ide u četvrti razred pučke škole u Zrinjsko-Frankopanskom gradu Vrbovcu i zove se Milka!). Dosadilo je i meni razgovarati o politici i tako sam

uzeo od jednog suputnika jutarnji broj zagrebačkih novina i pročitao uvodnik o velikoj prednosti današnjeg našeg političkog sistema. Nisam se doduše uvjerio da bi te prednosti bile tako kolosalne, kao što se to pričinja uvodničaru novina, ali eto u domaćim vijestima jedne izvanredno zanimljive notice, da se vladin viši perovođa C. bavi proučavanjem ljevičarske literature. Jadan C.! On sigurno proučava one knjige, što ih je meni zaplijenio! Svakako! To su velike prednosti takvog političkog sistema kao što je naš sistem, da ovakav viši vladin perovođa tako vodi svoje pero da zaplijeni tuđe knjige i onda samodopadno javlja svijetu da se bavi proučavanjem te zaplijenjene literature, da bi mi ostali smrtnici doznali, da viši vladin perovođa gospodin C. od vremena na vrijeme čita knjige. Ali neka se viši vladin perovođa tješi! Čitati knjige po svom perovodnom građanskom zanimanju često nije mogao manje dosadno pisati ih po pjesničkom pozivu.

Na terenu historijski znamenitom, na "ostatku našeg kraljevstava" - "comites et reliquiae nobilium regni nostri Croatiae", što ga je Matoš patetično kao plehmuzikant citirao: reliquiae reliquirum - sve je izgledalo sivo i snijegom pokriveno, kao i prije četirista godina, kada je ovaj teren bio najistočnija evropska strateška baza za tristogodišnjih turskih ratova. Ljubo Wiesner pišući jedamput o slikaru Vanki, povuko je paralelu između Gornje Banske Hrvatske i Flamandije i nije imao mnogo krivo. Brabant i Flamandija u vrijeme cvata Antwerpenske Republike pokazuju doista mnogo dekorativnih dodirnih tačaka s našim dragim krajem, s našim zavičajem. Uvijek kada čovjek putuje zimi preko ove provincije, njemu se čini, kao da se željeznica svrdla u kakav veliki okvir Brughelove sniježne kompozicije, kome se pozadina talasa tu negdje pod Kalnikom, između Lijepijeh Vina i Koprivnice. Slamnati krovovi seljačkih koliba, ispod kojih kulja dim, život što po svojim primitivnim složenostima tek što se je ukopao u zemlju počeo da se razvija, zidani zvonici i groblja rimokatoličke organizacije, debela plodna brabantaska zemlja i seljaci, govedari i vinogradari, rumeni, nabijeni krvlju sa barilcem vina, kobasicama i lukom. Uvijek netko mokri, uvijek netko bljuje, a netko se njiše na vješalima. A terenom kreću se carski oklopnici i prolaze vojske u šarenom kondotjerskom ruhu: španjolski arkebuziri, plaćenici, teče gusta, venozna krv, igra se šah francusko španjskih i austrijsko turskih nasljednih i glupavih ratova, škripa kola, pobjedničke rulje, pijane i bezglave, što se valjaju preko čitavih krajeva i robe i pare kud god dosegnu. Sve to smo mi, naša prošlost, naša sadašnjost, a bojim se i naša budućnost.

Stajali su po stanicama Brueghelovi prosjaci, padavičavci i pijane stare prosjakinje, svi izmiješani sa žandarima, što tjeraju pred sobom svezane goloruke seljake. Jedan seljak tupo prevrće tustog šarana u rukama i noktom mu grebe po peraji i ljuskama, harmonika od nekud odjekuje, a žandari golim nožem požurkuju svezane ljude, da se što prije popnu u vagon, da krenemo.

Evo Brabanta, početkom šestnaestog stoljeća, kada španjolski plaćenici toledskog centralizma tiraniziraju nevine Brueghelove seljake u okviru sniježne i musave slike jednoga čovjeka, koji je zaustavio vrijeme u okviru svoga platna te je tako zaustavio ne samo vrijeme nego i trenutačne tjelesne odraze mnogih lica, koja će već davno-davno nestati pod zemljom, a njihove će sjene još pokoljenjima pričati o životu što je nastao, a živi samo na Brueghelovom platnu. Tako je naš Jan Panonac Česmički, rođen tu nedaleko pod ovom koprivničkom M. A. V. - linijom, koji leži u remetskoj crkvi zagrebačkoj (toj najljepšoj gotskoj crkvi našeg grada), u svojoj pjesmi, posvećenoj Mantegni prije petsto i više godina, genijalno otpjevao taj isti problem umjetnosti, slikarstva i svrhu portraita. Slikar slika da bi njegovi likovi živjeli i onda, kada će ih pokrivati težak pokrov neizbježnog, blatnog groba.

Tu facis, ut nostri vivant in secula vultus, Quamvis amborum corpora terra tegat.

Tako smo stigli u Koprivnicu. Nebo je bilo zelenosivo. Na prozorima kolodvorskim rascvali su se najfantastičniji acanthusi, mlake su bile zaleđene, drveće posuto injem, a nisko nad dimnjacima tužno su graktale čavke u sivom maglenom prostoru. Pred nama tjerali su žandari plavokosa mladića, u laganom haljetku od najprostijeg, kupovnog čajga. Njegova suha zečja stražnjica u tom platnu, ta čitava slabokrvna pojava svezana lancima, sa dvocjevkom preko leđa, prebačenom konjanički, tako da mu je tuckala o rame kod svakog koraka, bila je naša prva impresija na ulazu u grad. Okorjele, pomodrele ruke nabrekle su pod stegnutim lancem i mladić je gologlav, hrabra i smiona pogleda koračao pred žandarima energično. Jedan kočijaš, sa dvije teške, bređe, podravske kobile, pljucnuo je s boka i kretenski se nasmijao svezanom mladiću: "Haha! Lovac! Je li! Lovac?"

Onaj starina sa tustim šaranom u ruci pristupio je kočijašu i nešto mu prišapnuo, a nato se ovaj prestao smijati i švignuvši bičem potjerao svoje kobile trpko i lijeno. Kola su bila natovarena jajima, upakovanim u drvenim škrinjama za međunarodni transport.

Koprivnica je danas carinska postaja za sjevernu granicu, a u Austro-Hungariji bila je poslije prelaza znamenitog dravskog mosta prvo pogranično mjesto na slobodnom hrvatskom teritoriju. Znameniti taj naš stari hrvatski most drnjanski! I on predstavlja u analima naše novije kulturne historije jedno posebno poglavlje. Kao što je zemunski most Beograđanima bio godinama most u Evropu, prozor na zapadnu civilizaciju, kao što su sva predratna beogradska zagračna putovanja vezana na pojam zemunskog mosta, tako je drnjanski most na žakanjskoj liniji bio naša veza s Bečom, a na dekenješkoj sa Budim-Peštom, s Nagodbom, sa hiljadugodišnjom krunom, sa svim tim elementima, koji su sačinjavali našu stvarnost vjekovima. Svi naši bečki i praški i peštanski đaci vraćali su se kući preko drnjanskog mosta, pa kad bi traverze zatutnjale pod kotačima naših vlakova, po kojima su kucale burna mladenačka srca u zanosu nad povratkom u domovinu, nad mutnom Dravom, u onoj zaglušnoj grmljavini gvozdene konstrukcije, o traverze drnjanskog mosta nije se jedna samo prazna flaša razbila od oduševljenja da smo prešli hrvatsku granicu. Koliko je banova hrvatskih sa strepnjom zurilo u sivu dravsku vodu s ovog mosta, na putu u Budim, na putu u odgovornost zbog bezizlaznosti situacije ili na povratku u Zagreb u stravi pred gnjilim jajima, pred zvižducima mase, pred skandalima, pred golim sabljama i zveketom razbitoga stakla! Grofove, banove hrvatske, hohštaplere, Fučke i Bana-Dima odnio je dim i sve je oddimilo u nepovrat, samo je Koprivnica ostala maglena kakva je i bila sa gazometrom i baroknim tornjem u magli. Onda je Koprivnica bila Kaproncza, grad što smo ga poznavali u kišovitim obrisima, sa zelenim lampenširmima na stanici, baroknim tornjem u daljini, kao što se već promatraju provincijalni gradovi iz vagona M. A. V. brzoga vlaka, za onda sa fantastičnom brzinom 65 km na sat, a danas Koprivnica je znamenito mjesto, jer se u njoj štampa "Književna Republika", te je prema tome ušla u anale naše književnosti mnogo sigurnije nego sa ostalim svojim atrakcijama, samo što to građanima ovog grada nije poznato. Na ulazu u grad ja trajno imam jedan te isti osjećaj: kako mora da je strašno ležati u koprivničkoj bolnici u trećem razredu na smrt bolestan. Koncem januara, kada će skoro početi žljebovi da klokoću, okopnjat će i zapuzati prvi traci februarskog sunca, a čovjeku nije više preostalo ništa, nego da se krene tamo u blatnu zemlju uz kolodvor, i da po čitave dane sluša fićukanje parostroja na stanici. Na ulazu u tu i takvu Koprivnicu meni se čini, da bi se i mrtav branio protiv takve sudbine, da sam ostao za jednu čitavu vječnost ležati uz koprivnički kolodvor i koprivničku tvornicu ulja. Ta je vizija još podnosiva ljeti, kada debela prašina leži po cestama i kada nad vinogradima u plavim perspektivama

titra zrak. Onda se u daljini vide jablanovi kod Svetoga Mihajla na drugoj strani Drave i preko tih "mađarskih kedra i čempresa" pucaju vidici puni blage nostalgije sve do Kapošvara i Budima. To su ti podravski vinogradi, po kojima odzvanjaju klopotci i javlja se kos, gdje je pokojni Fran Galović u četrunastoj polusvjetlosti srpanjskog mlađa naslutio u svojoj najboljoj pjesmi svoju ranu smrt. (Srpanj 1914. mislim).

Crn-bel... crn-bel...
V trsju popeva,
Grozdje dozreva...
Crn-bel...

Dok večer se zmračí,
On pesmo zavláči,
Drago, starínsko,
Veselo vínsko:
Crn-bel... Crn-bel...

Jesensko to pesmo
Mi čuli vre jesmo
Tri večeri tu.
Crn-bel...

I znamo, da leto
Otišlo je, eto -
Baš kakti vu snu...
Crn-bel... Crn-bel...

14.VII.1914.

Genijalno i jednostavno kao sve genijalne stvari.

Netko je od stručnjaka odlučno porekao uopće svako pak i najnevinije literarno značenje ovoj Galovićevoj Inspiraciji. To su, veli: intimne škice u pjesničkom dnevniku, to nije poezija!

Ta Galovićeva predsmrtna inspiracija, taj njegov posljednji lirski ausklang, zvoni kao zvono. Tu se je Galović potpuno oslobodio očajne, retorske matoševske versifikacije Matoševih sljedbenika. Pišući u raznim manirima, pišući beskrajno mnogo, pišući gramofonski ustrajno, taj mladić iz Peteranca oslobodio se je u svom posljednjem ciklusu svake naše pa i najneznatnije gravitacije; on lebdi u ovim stihovima, on doista oduhovljeno lebdi nad čitavim ovim krajem sinteza. Čudno djeluje magnetsko polje lirike! Galović je za svoje relativno kratkotrajne, ali neobično djelatne lirske karijere, rasuo i poredao hiljade riječi po raznim strofama i raznim rečenicama, a između mora tog poslaganog materijala jedno se slovo iznenada pomakne, oživi, magnetizira oko sebe svoju okolinu i pjesma počinje da zvoni, da govori pjesma postaje simbolom, pjesma se pretvara u krajinu, u krajobraz, u zavičaj, pjesma postaje ono što zapravo treba da bude, živim glasom nad pokoljenjima...

Ili njegova pjesma o starom kostanju!

Zar u ovim stihovima doista ne progovara stari kesten ne mjeseci; to Barresovo staro simbolično stablo svakog regionalizma, pod kojim sjedi jedan iskorijenjeni brodolomac, koji zapravo u ovom dijalogu putuje u smrt, u nepovrat:

Prijatelj moj stari, zakaj tak šumiš?
Kesno je i noć je, zakaj vre ne spiš?
Gledim te zdavnja tak i premišlavam
Kak teško je pametnem takvem glavam.
Ja žalosten nesem, zakaj bi i bil?
I dobre sem vole, malko sem i pil.
A kaj bo zutra, kaj bo potlam zatem,
Dok plakal se boš za tem krajem zlatem?
Al poveč mi dok skupa smo tak sami,
Kaj tebe ova zemla niš ne mami?
Ja nazaj več nemrem, da bi baš i štel,
Drugi me je život odnesel i zel.
Da poznaš ovo nebo, zvezde ove,
I ovo zemljo, kaj te k sebi zove.
Preveč dobro poznam se kraj sebe to,
Zato nemrem pota najti vre domo.
Lako noč, moj stari! Zdavnja spi vre se,
Mesečina ide samo kraj steze.

Taj motiv *déraciné*-intelektualca kod nas iskorijenjenog i ranjenog seljaka u prvoj generaciji, pionira, koga je ponijela Evropa u besmisao te svoje nazovi civilizacije, u našoj književnosti pokušao je da dade Novak Titu Dorčiću i Josipu Kozarcu u svojoj noveli "Tri Dana kod Sina", za koju sam negdje čitao da ju je napisao i doživio u Koprivnici.

Ovaj Galovićev dijalog, taj razgovor sa starim kestenom na mjeseci gust je, smeđ, pastelno zelen, neodređen, ali pun mračnosrebrnastog šuma gadnih slutnja, što su oko njega šumile po ovim koprivničkim vinogradima, kada je na mjeseci čeznuo za mladošću, a zapravo se već opraštao od života.

Koprivnica je danas sva siva i žalosna! Pred nama stupa jedan čovjek u lancima i to se čuje kako lanci zveče, a taj zveket lanaca, to je pjesma naših dana, što nas stalno prati na svim linijama i na onoj međunarodnoj (gdje su pipci bili pokvareni) i po kolodvorima od Vrbovca do Lijepijeh Vina, i eto, ovdje u Koprivnici lanci i lanci i zveket lanaca. Jedna seljakinja blijeda, žuta, mršava, zamotane glave u crnom rupcu zaplakala i beščutno se zagledala u uapšenika i tako ostala kao ukopana. Imade ljetnih, tropskih momenata kada se čovjek u štimungu zanese, te mu se na hip pričini, kao da je zemlja modrozeleno lopta, po kojoj sunce bode iglama u zlatovezu zreloom, u dalekim perspektivama što zvone i diraju mozak, kao da je netko metalnom iglom taknuo čašku kakvog lijera kineskog kojim se igra nevidljiv vjetar. Ali kada se ovako zimskog dana čovjek prošeće jednom Koprivnicom, oh, osjeća se onda, da su naša kola primitivna mamutska naprava i da ljudi žive još sasvim blizu zemlji.

Mi još vlastitim rukama glodemo stare prašumske komplekse, otimljemo im na krčevinama oranice, i živimo teško s konjima, s volovima i s prascima. A gdje su se ovako zabili među šumama i vodama nekakvi centri civilizacije, tu pod starinskim bidermajerskim boltama stoje wertheimske blagajne i smiju se lijepe izraelitske djevojke kao u Rožnjatovu ili Kolomeji u istočnoj Galiciji. Tu se oko tih dućana onda digne bolnica, kotar, sud općina i čitaonica, i to se u našim prilikama, u okviru naših skromnih zahtjeva zove Gradom. Po našim provincijalnim čitaonicama vise naše zastave i s njima se javljamo mi dalekim ljudima koji dolaze za nama iza nepoznatih i maglenih horizonata. Naša zastava naše današnjice, naša žurnalistička standarta javlja iz tridesetog i trideset i trećeg stoljeća dolazećim generacijama, da se viši vladin perovođa gospodin doktor C. bavi proučavanjem lijeve, razorne, napredne literature i to da je od prilike sve što naš standardni dnevnik ima da javi iz literature danas. Tako izgleda koprivnička čitaonica sa svojim intelektualnim zastavama i osim stare barunice Inkey u Rasinji i zloglasnog baruna Pavla Raucha u nedaleku Martijancu (posljednji feudalni ostatak u ovoj našoj slobodoumnoj zemlji), tu na daleko i široko nema ništa drugo nego seljačka oranica magla i gavranovi. Željeznica Koprivnica - Ludbreg - Novi Marof trasirana već pred trideset i tri godine ne gradi se dakako još ni danas i bude li ikada izgrađena, bit će to isključivo iz strateških razloga; tu su dakle distance ostale još uvijek one iste, kakve su bile u Goetheovo vrijeme, kada je preuzvišeni iz Firenze do Rima putovao upravo toliko koliko se od Koprivnice putovalo do Ostrogon. Firenca - Rim - Koprivnica - Ostrogon, to su naše relacije! Goethe je ušao u Rim na "Porta del Popolo" na ona ista tvrđavna vrata pod Pinciom, na koja je nekoliko stotina godina prije njega ušao i Luther.

"Konačno sam stigao u ovaj glavni grad svijeta... Firenzu sam jedva vidio. Čežnja, da stignem u Rim, bila je tako velika, rasla je tako silno sa svakim trenutkom, da nije bilo više nikakva zastajkivanja, te sam se tako u Firenzi zadržao samo tri sata. A sada sam ovdje i miran sam i to, kako se čini, smiren za čitav život. Jer eto, navire ti jedan - to se može doista reći - novi život, kad čovjek očima promatra sve to što mi je već djelomično napamet poznato. Sve snove svoje mladosti gledam kako su oživjeli: prve bakroreze, kojih se sjećam (moj otac imao je u svome predsoblju rimske prospekte) gledam doista u stvarnosti i sve to što sam već davno poznao po slikama, po crtežima, na bakru, na drvorezima i u sadri - sve to stoji skupljeno preda mnom; sve to izgleda tako kao što sam ja razmišljao, a sve je novo!"

Čovjek je iz Weimara čeznuo za Rimom, a ja u Koprivnici čeznem za Ostrogonom ili Đekenješem, što bi se na hrvatski moglo prevesti kao Rakitje. Weimarski se je stvaralo tako, da su se ti veliki magnati mogli da smire najmanje u Rimu, a mi u Peterancu razgovaramo sa starim kostanjem na mjesecini, pišemo pjesme zato da nas zakolju u Mačvi ili mi druge da zakoljemo u Drnju. Čovjek ulazi u Rim na Porta del Popolo, a ja u Koprivnicu u sjeni krčme koja se zove i danas još Car (naime austrijski).

Na ulazu u Koprivnicu za razliku od rimskog entrée-a vide se lijevo i desno po dvorištima naslagane same beskrajne škrinje, škrinje za jaja i neukusni nadgrobni spomenici, te se čini da Koprivničani ne rade drugo nego jedu jaja i postavljaju jedni drugima ustrajno i svakom boljem ukusu u prkos nadgrobne spomenike. Odjekuju sitna provincijalna zvonca na staklenim vratima dućana, njišu se na vjetru oguljena krzna kuna i lisica, te Kraljevstvo Slavonsko nema zaludu u svom grbu kunu, kao jedini simbol svoje feudalne privrede. Primitivna eskimska civilizacija, u kojoj ljudi sa toplih zaklanih životinja gule krvava krzna i ovako krvava i oguljena prodaju ih kao robu, a reklamu za tu svoju kunu reklamiraju čak na kraljevskim grbovima. Metle, škafovi, vedrice, Ljekarna k Spasitelju sa modrim

staklenkama i kolačićima za gliste, i jak sjevernjak što diže sivu prašinu i trusi inje sa krošnja kestenova u drvoredima gradskoga perivoja, to su elementi koprivničkoga zbivanja. Snijeg i prašina na minus sedam Celzija, kakvi li pakleni motivi jednog demonskog, zabačenog, provincijalnog sna... Da sam inostranac, da sanjam da sam inostranac na proputovanju kroz Koprivnicu, da putujem na Jadran iz sjevernih gradova u Veneciju iz Stockholma na primjer, da sjedim takvog jednog dana (kakav je upravo danas), u pulmanu, da gledam kroz maglu Koprivnicu i njeno groblje, i njene škrinje i njene seljake u platnenim cajgastim haljeticima, pomodrele od zime i da mi netko kaže: ovdje u ovom gradu izdavat ćeš časopis i tu na tom sektoru nositi ćeš zastave, tu ćeš pisati svoja koprivnička pisma i svoje pjesme i tu ćeš meditirati o mrtvim pjesnicima koji su prije tebe isto tako pisali svoja koprivnička i čazmanska pisma i pjesme, jednoga su zaklali prije više od petstotina godina na bijegu u Veneciji, a drugoga su ustrijelili upravo u momentu kada je otkrio tajnu svoje inspiracije - ja bih u tom ružnom snu na putu iz Stockholma u Veneciju sigurno umro od strave pred tako tužnom sudbinom zabačenog i zaboravljenog poete!

Koprivnica je tvrđava što nije izdržala ni jedne opsade. I popne li se čovjek, koji se ponešto razumije u fortifikaciju, na koprivničke bedeme, na te nasipe pješčane, obrasle danas travom i vočkama, može da konstatira najprimitivniju formu utvrde, kakve su bile ovdje po našim sjevernim krajevima dizane početkom šesnaestoga stoljeća. To je sistem bastijona sa jednostavnim glacisom od četrdeset i pet stupnjeva, bez talijanskih renesansnih kurtina i kavalira, i svih onih obrambenih naprava, što su se poslije u Vaubanovom sistemu izgradile u raveline i traverzalno obzide. To je najprimitivniji i najjeftiniji način utvrđivanja podignut kmetskom rukom i žuljevima čini se po varaždinskom modelu, uz beskrajno urgiranje raznih hrvatskih sabora u Križevcima, Varaždinu i Zagrebu. U žalosnom stogodišnjem turskom, ofenzivnom ratu, što je započeo sa jakim elanskim Sulejmanovim udarom na Rhodos i na Beograd 1520., Koprivnica je doživjela i sretno preživjela sve kritičke dane Mohača, Kisega, Beča i Sigeta (1566.). Tutor i protektor Kraljevstva Slavonskoga Krsto Frankopan feudalac, koji je sa Habsburgovcima razgovarao po paritetu, sazvao je u Koprivnici poslije Mohača sabor i ovdje je hrvatski feudalni suverenitet posljednji put disao pod oklopima velikaša i plemića po liniji svog državnopravnog samoodređenja, zbog kojeg se kod nas kasnije prolila masa tinte. Za habsburško-zapoljskog građanskog rata Koprivnica je bila neistaknuta garnizona u pozadini, a poslije zauzeća Kisega vratio se Sulejman u Carigrad preko Koprivnice, i to se gospodinu Ferdi Šišiću pričinilo tako važnim, da je to u svom historijskom pregledu štampao razmaknutim slovima. Poslije su po Koprivnici za Kacijanerove ofenzive pijančevali španjolski plaćenici i njemački konjanici i ako u historiji hrvatsko-turskih ratova postoji jedan motiv koji bi trebalo obraditi, to je motiv Kacijanerove Vojne, kojoj kod Valpova nestaje daha kao starim diplama kad su se konačno splasnule, a kada su pale glave Zrinjskih, Koprivnica je sa svojim bedemima i utvrdama stajala po svojoj prilici isto tako sivo i anonimno kao što stoji i danas, kada po njoj njuškaju pogranični carinici i žandari. I kao što ja danas gledam negativno na neke pojave oko sebe, tako je i Habelić između Koprivnice i Varaždina kontrareformatorski psovao ovu toliko ispsovanu sredinu, da bi je već trebalo početi i braniti.

Popeo sam se na koprivnički bedem i zagledao se patetički u daleku historiju, kada je krvnik kmetova i krvavi protureformator sigetski Leonida patetično i junački branio Siget i kada je general-štabšef Ljudevita Drugog Tomory (koga je Vörös-marty nazvao ponosnim vezirom (Tomory büszke vezér), ostao raskoljene glave kod Mohača. Sjetio sam se mađarskih srednjih škola, pismenih radnja o Mohaču, petica iz književnosti gdje se ovi događaji još i dan-današnji najozbiljnije na pamet

skandiraju, prijeko, na drugoj obali Drave, u onom drugom svijetu, koji je udaljeniji od ovog koprivničkog bedema nego što je San Francisco udaljen od Londona. Pa ipak! Tu je protekla hiljadugodišnja zajednička historija od Sigeta do Kaproncze, na geografski razmak od deset kilometara. Koje li paradoksalnosti!

Kako li se silno brzo raspadaju hiljadugodišnje države tako da od njih ne ostane ništa pa čak ni kutije za pisma, brifkastna, s kojima su nas toliko gnjavili godinama...

- Što je? Što gledate vi ovdje - izderao se na mene jedan žandar, uskrsnuvši nenadano preda mnom kao zvijerka, kada se bacao na plijen.

- Ja? Pa ništa! Gledam daleko natrag u historiju, gospodine! Do Sigeta gledam i do Mohača! Gledam u šesnaesti vijek i dalje, do petnaestog! Do Jana Panonca gledam, koji je u Koprivnicu prvi donio helikonske muze! Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Histrum, Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

- Ovdje se ide u Golu i Ždalu. Vi tu nema ništa da gledate! Legitimirajte se! Odakle ste? Legitimirao sam se.

- Ovdje se ide u Golu i Ždalu! Izvolite se udaljiti! I to odmah! Jeste li me razumjeli?

Podvinuvši rep kao legitimirano pseto, ja sam dobro razumio a razumjeviši ja sam se "izvolio udaljiti" i sići, i to odmah sa koprivničkog pješčanog bedema. Iz pijeska provirivalo je grubo, neotesano, masivno kamenje, teško kao mamutske kosti: tamo je bilo smetište, prenatrpano starim loncima, lavorima i kutijicama za sardine. Higijena nula. Nije ni čudo, da ovdje ljeti umiru ljudi od uboda otrovnih muha. Vraćajući se u grad pokraj one zidane stražarnice, tako mi se pričinilo kao da se u nekoj Puškinovoj pripovijesti vraćamo u pograničnu tvrđavu sa starinskim pješčanim i izrovanim bedemima, pred kojim stoji Pugačev. U jednom mesarskom dvorištu, gdje su se na vjetru njihali naduveni svinjski i goveđi mjuhuri, čuo sam lisicu kako kukuriječe. Kakav je to čudan pijetao (zastao sam ušavši u dvorište), a kad tamo - bila je lija na lancu. Lisica dakle ne laje, nego se javlja glasom što je svakako bliži kokotu od psa. Eto, što sam naučio u Koprivnici, da lisica kukuriječe i da ne treba vjerovati prirodoznancima, što nisam uostalom, vjerovao ni prije ovog svog znamenitog koprivničkog otkrića.

Počeo je padati snijeg. Zima je popustila. Pred jednom zlatnom baroknom madonom Sveti Sebastijan, Sveti Florijan i Sveti Ivan Nepomuk sa četvrtim, meni lično nepoznatim Svecem, plesali su diskretno jednu figuru kadrile, i taj njihov pravilan razmak od Madoninog stupa, blaga, jedva primjetljiva ritmika svetačkih pokreta, barokna tiha i stilizirana kretnja oduhovljenih ruku, sve je to uz mekane pahulje snijega bilo barokno, Ukusno i Lijepo. Još jedan barokni svetac u roketi sa djetetom stoji nasred Koprivnice već od godine 1747. u neoborivoj zaobljenosti stila, što spram nekakvih, od bečke secesije majolikom iznakaženih jednokatnica odudara kao dokument i znak mrtvog vremena, i u svojoj estetskoj preživjelosti mnogo solidniji od ovog estetskog bezglavlja i rasapa naših dana. Sam za sebe, taj austrijski barok najposlije znači jednu luksurioznu utakmicu ratnih bogataša, šibera, liferanata i generala, koji su se iz naših južnih provincija poslije pobjedonosnih turskih ratova vraćali obogaćeni u sjeverne prijestolnice, ali koliko je taj estetski napor onih dana stajao iznad naših šibera to se vidi po ovakvom jednom zaboravljenom i ostavljenom svecu u roketi, na snijegu.

Prošla su troja kola krcata zelenim pločama leda i jedan kočijaš je nosio dvije ribe svezane kroz krvave škrge špagom. Te zelene ploče leda, ta škripa kola, te ribe u ruci kočijaša, sve me je to

ponovno sjetilo Brabanta i Brueghela. Jedan je prepeličar, sav pjegav klapastih ušiju, sunuo pokraj mene za mačkom, što je pretrčala preko ceste.

Lord! Lord, čuo se nečiji glas sa dna ulice i Lord se sav usijan, ispružena jezika vrati natrag, servilno pasji mašući repom svome gospodaru, sigurno kakvom činovniku osmog činovnog razreda, perovođi, pristavu, sucu, koji sada ide u čitaonicu da čita članak o višem vladinom policijskom perovođi gospodinu C., za koga štampa javlja da se bavi proučavanjem destruktivne literature, to jest takve kakvu sam ja dao i u ovom svom koprivničkom pismu.

Bilješke:

* Jučer, u četvrtak 31. siječnja (1985. op.ur.), navršilo se šezdeset godina od prvog objavljivanja ("Hrvat". god. VII. broj 1467, 31. siječnja 1925. godine) znamenitog eseja "Pismo iz Koprivnice" velikog književnika Miroslava Krleže. U povodu ovog značajnog datuma "Glas Podravine" će u nekoliko narednih brojeva donijeti cjelovit tekst "Pisma iz Koprivnice", i to drugu, proširenu varijantu, koja je objavljena u knjizi "Studije i putopisi", Biblioteka nezavisnih pisaca, Zagreb, 1939. godine. Tekst će biti objavljen u integralnom obliku.

I(van) P(eterlin)

** Podravski zbornik donosi u povodu 80. obljetnice objavljivanja Pisma iz Koprivnice Miroslava Krleže prijepis iz navedenog broja tjednika "Glas Podravine".